THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

אידישע פארמערס, וואָס לויפן פון פייער אין פלאַם

די לאַגע פון פארמערס איז איצט א שווערע. און באזונדערס שווער איז די לאַגע פון די פארמערס, וואָס געפינען זיך אין די געגנדן וואָס האָבן דאָס יאָר געליטן פון דער טרוקענישׂ. נאטירלאך, זיינען די אידישע פארמערס אין דער הינזיכט ניט קיין אויסנאַם. — זיי ליידן ניט מער, ווי אלע אנדערע פארמערס. און אפשר נאָך ווייניקער: פארט האָבן זיי פאר זייער הויפּט־קרעדיטאָר די "איקאַ", ווילכע איז פאראינ־טערעסירט אין דעם, אז די אידישע פארמערס זאָלן קאָנען עקזיסטירן.

ווי שווער עס איז אבער ניט די לאַגע פון די פארמערס, איז אבער זיי פארט בעסער, ווי די שטאַטיקע ארבעטסלאָזע. אמווייניקסטנס האָבן זיי זייערע היימען, איינגעגע צי ניט איינגעגע. פון וועלכע קיינער קאָן זיי ניט ארויסזעגען, אביסל פּראָדוקטן פונם גארטן, פון די בהמות און עופות פאר איינגענעס געברויך. דערצו זיינען אלע נויטבאדערפ־טיקע פון זיי, אזוי לאַנג ווי זיי זיצן אויפן באָדן, געזיכערט מיט רע־גירונגס שטיצע. אין דער פאָרם פון וועג ארבעט אָדער דירעקטן רעליף, — אזוי אז זיי זיינען זיכער מיט א וואַרימער היים, מיטן שטיקל ברויט פאר דער פאמיליע און מיט זרועה פאר די פעלדער.

אויך אין דער הינזיכט זיינען די אידישע פארמערס ניט קיין אויסנאַם. — די פון זיי וואָס נויטיקן זיך אין דער ארבעט אָדער היף וועלן עס זיכער קריגן. פונקט ווי אלע אנדערע פארמערס.

עס וואָלט דערפאר געווען אן אומזין פאר פארמערס צו לויפן איצט אין שטאָט צו זוכן דאַרטן "גליקן". זיי האָבן דאָרטן ניט קיין שום אויסזיכטן צו קריגן ארבעט, ווען די זאַל ארבעטסלאָזע איז דאָרטן אזוי גרויס. און ווען דאָס ביסל גמיינע־פארטיילונג ווערט צו־ערשט פארטיילט צווישן די ארבעטסלאָזע אייגוואוינער. די ניי־געקו־מענע, באזונדערס אויב זיי קומען פון פארם, האָבן אויך כמעט ניט קיין שום אויסזיכטן אין דער הויפּט־שטאָט פון דער פּראָווינץ. אין דער אמת, אויב זיי זאָלן אויפהערן צו לייגן, ווערט אלע מינוט אלץ מער און מער אן אנגעלעגענהייט פון דער גאַנצער פּראָווינץ.

אין דער הינזיכט פון דער אלגעמיינער לאַגע פון די פארמערס, וואָס געפינען זיך אין די געגנדן וואָס האָבן דאָס יאָר געליטן פון דער טרוקענישׂ. נאטירלאך, זיינען די אידישע פארמערס אין דער הינזיכט ניט קיין אויסנאַם. — זיי ליידן ניט מער, ווי אלע אנדערע פארמערס. און אפשר נאָך ווייניקער: פארט האָבן זיי פאר זייער הויפּט־קרעדיטאָר די "איקאַ", ווילכע איז פאראינ־טערעסירט אין דעם, אז די אידישע פארמערס זאָלן קאָנען עקזיסטירן.

ווי שווער עס איז אבער ניט די לאַגע פון די פארמערס, איז אבער זיי פארט בעסער, ווי די שטאַטיקע ארבעטסלאָזע. אמווייניקסטנס האָבן זיי זייערע היימען, איינגעגע צי ניט איינגעגע. פון וועלכע קיינער קאָן זיי ניט ארויסזעגען, אביסל פּראָדוקטן פונם גארטן, פון די בהמות און עופות פאר איינגעגעס געברויך. דערצו זיינען אלע נויטבאדערפ־טיקע פון זיי, אזוי לאַנג ווי זיי זיצן אויפן באָדן, געזיכערט מיט רע־גירונגס שטיצע, אין דער פאָרם פון וועג ארבעט אָדער דירעקטן רעליף, — אזוי אז זיי זיינען זיכער מיט א וואַרימער היים, מיטן שטיקל ברויט פאר דער פאמיליע און מיט זרועה פאר די פעלדער.

אויך אין דער הינזיכט זיינען די אידישע פארמערס ניט קיין אויסנאַם. — די פון זיי וואָס נויטיקן זיך אין דער ארבעט אָדער היף וועלן עס זיכער קריגן. פונקט ווי אלע אנדערע פארמערס.

עס וואָלט דערפאר געווען אן אומזין פאר פארמערס צו לויפן איצט אין שטאָט צו זוכן דאַרטן "גליקן". זיי האָבן דאָרטן ניט קיין שום אויסזיכטן צו קריגן ארבעט, ווען די זאַל ארבעטסלאָזע איז דאָרטן אזוי גרויס. און ווען דאָס ביסל גמיינע־פארטיילונג ווערט צו־ערשט פארטיילט צווישן די ארבעטסלאָזע ארבעטן אין דער אמת, אויב זיי זאָלן אויפהערן צו לייגן, ווערט אלע מינוט אלץ מער און מער אן אנגעלעגענהייט פון דער גאַנצער פּראָווינץ.

מיר האָבן געכטן פארעפנטלאכט א וואַרנונג צו די אידישע פארמערס. וואָס האָבן בדעה צו לויפן אין שטאָט, דאָס ניט וואָגן צו טאָן. מיר ווילן איצט די דאָזיקע וואַרנונג נאָך א מאָל באַטאָנען, פילנ־דיק, אז ס'איז אונזער פליכט צו מאַכן קלאָר פאר אזעלכע פארמערס דאָס וואָס שטיין זיי פאָר ווען זיי מאַכן אזא אומגלייקלאכן שריט.

די אידישע פארמערס האָבן די געלעגענהייט דורכצוקומען די שווערע צייטן. וויפל די נייע אידישע פארמערס זאָלן ניט ליידן, זיינען נאָך זייערע צרות אָן א פארגלייך קלענער, ווי די ליידן וואָס די אידישע פּיאָנערן פארמערס פון הירש, זאַנענעפעלד, אידנבערדזיש און א. וו. האָבן דורכגעמאַכט אין זייערע צייטן, — און א סך פון זיי זיינען דורכגעקו־מען די צרות און לעבן איצט בעסער און רואיקער ווי דער אידישער מנהם־מענדל אין שטאָט. ווילכער ליידעס א סך מער פונם קריזיס און איז הילפלאָזער קעגן אים, ווי דער פארמער.

פארמערי אין קאַנאדע איז נאָך ווייט ניט אויסגעשפּילט. אויב קאַנאדע בכלל איז ניט אויסגעשפּילט. דאָס איז די פונדאמענטאַלע אינ־דוסטריע פון לאַנד, און זי וועט עס נאָך מוזן זיין פאר יאָרן. און די פארמערס, איינשליסלעך די אידישע, זיינען דאָרטן אפילו איצט זיכערער מיט זייער צוקונפט, ווי זיי וואָלטן געווען אין שטאָט.

יעדער גרויסער עקאָנאָמישער קריזיס ענדיקט זיך געוויינלאך מיט גרעסערער קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל און מיט נייע הורבנות פון די פאַזיצעס פונם מיטל־קלאַס צו וועלכן די מייסטע אידן באַלאַנ־גען. די שטאַטיקע "גליקן" פארן קלענערן מענשן ווערן אלץ מער אויס־געשעפּט. און זיי וועלן פארבלייבן אויסגעשעפּט אפילו דאָן, ווען דער קריזיס וועט פארבייגיין. די אידישע לאַנד אין די שטעט ווערט נאָך קאַמפּליצירט דורכדעם. וואָס פאר אידן ווערט אלץ שווערער און שווער־ער צו קריגן באשעפטיקונג.

די אידישע פארמערס טאָרן זיך דערפאר ניט רירן פון זייערע ערטער. דאָרט פאר זיי מיינט אויס א סך גרעסערע ליידן. האָפנונגסלאָזי־קייט און אנטנישונגען, און פאר א סך פון זיי — אויך דעפּאָרטאַציע.

צי איז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע א "קאָלעקטינג איידזשענסי"?

פון הרב יהודא ליב זלאָטניק

עס זיינען אנגעקומען שלעכטע צייטן אויף דער וועלט. געלט צו זאַמלען איז אלץ שווער. דערצו זיי־נען אין נעוואַרן אויסל מיר־לאך צו געבן און די נעמער אויסל מידלאך צו נעמען. עס איז דערביי געווען צו דערוואַרטן דאָס אין אזא צייט אין אונטער אזעלכע אומשטענ־דען זאָל א טעאַריע באשאפן ווערן וואָס זאָל העלפן אפילו דעם גוטן ציל־ניסט זיך ארויסדרייען פון דער אומ־אנגענעמער ארבעט צו זאַמלען געלט און איינשלעפערן זיין ציוניסטישן גע־וויסן דאָס עס זאָל אים ניט "באַדערן" און תוכחה זאָגן.

עס איז פשוט געווען א נייטוועגדיי־קייט צו געפינען א טעאַריע וויי אזוי א איד זאָל מאַנען איינדערן דער וועלט און זיך אליין דאָס ער איז א גוטער ציוניסט, א טרייער פריינט פון ציון פון לאַנד און אויסלייזונג פון דער ערד.

"די נייטוועגדיקייט איז די מוטער פון דערפינדונגען" — איז דאָ א באַ־קאַנטער ענגלישער שפּריכוואָרט. און אויב עס איז געווען א נייטוועגדיקייט צו געפינען א טעאַריע צו באַרעכטיקן די "סלעקערס" איז די טעאַריע טאַקע אויף דערפונדן געוואָרן.

און די טעאַריע איז א גאַנץ פּשוט'ע:

וואָס דאַרפסט דו איד זיך פארדרייען און א קאָפּ, דרעכן די פיס און אויס־רעדן זיך די צונג פון'ם נאָקן אום וועלכע אלאַכע דאָלאַר פאר צייט, בעסער בלאָז זיך אָן מיט א הויכער מינע פון אינטעליגענץ. זאָג דאָס דו שפּיטס אויף עלקס, ס'פאַסט נאָר אויסטן אלץ בעסער אין שענערע אויגן.

ס'מוז אבער צוגעבן, אז די איצטיקע מעסע איז געווען די ערגסטע מעסע, וואָס איז ווען ס'איז אָפּגעראַטן גע־וואָרן. די גרויסע נייט, דער מאַנגל אין ארבעט, האָבן גורם געווען, אז דאָס פאַלק־פון בכלל גאָר נים קוקט אין דער קרעמערס האָבן פשוט ניט קיין געלט. בכדי איינצוקויפן און אויסצופילן זיי־ערע ליידיקע קראַמען.

די אויסשטעלונג אויפן איצטיקן ליייפציגער יאָרמיד, וועלכער איז נאָר וואָס אָפּגעראַטן געווארן האָבן נאָר געקענט מאַכן גאַנץ קליינע געשעפטן. זיי האָבן פארקויפט וואָס ס'דאַרף האָבן אויף די תגאות. אדער וואָס איינעם האָט גראָד דריינגענד געפעלט אין זיין געשעפט.

פון דעסטוועגן האָט זיך עס געלוינט צו זעען, וועלכע שיינע זאַכן עס זיינען אין דער תגאות.

געקומען זיינען 6793 אויסשטעלער, דערפון איבער זעקס טויזנט פון דייטש־לאַנד גופא. די מערסטע אויסשטעלער זיינען געווען אין די 38 פאַלאַצן פונם צענטער אין שטאָט, ווייל צו דער האַרבסט מעסע קומען בכלל ניט די פארקויפקנטן פון שווערע מאַשינען און דאָס מאַל האָט מען אויך קיין גרויסע טעכנישע מעסע ניט אָפּגעהאַלטן.

פונדעסטוועגן זיינען אין די זאַלן פון דער טעכנישער מעסע, געווען 256 אויסשטעלער פונם בוי־פאַך, וועלכע דעלאַן, אידייען און אלע איבעריקע גר־טע און דערהויבענע זאַכן וועט געלט שיין אליין קומען, און יעדנפאַלס איז עס ניט פאר אונז קוקטער־מענשן לאַך צו נידערן פון אונזערע הויכן אַראַפּ צו נידערן פון אונזערע אויגן און זיך אָפּצוגעבן מיט אזא נידערי־קער און פשוט'ער ארבעט ווי געלט זאַמלען. אויב ס'זיינען דאָ בענשן וואָס קעמפּסן ווערן און דאָס מען זאָל זי ער־קר מן השורש זיין איידער זי פאר־ווארצלט זיך צו טיף, איידער זי פארצווייגט זיך און מאַכט חרוב און שטעלט אין סכנה דעם עצם קיום פון דער ציוניסטישער ארגאַניזאַציע און ציוניסטישער ארבעט.

און ציוניסטישע ארבעט, ניטא קיין נעפערלאַכערער זאַך ווי א באַקוועמ־ן־היימס טעאַריע, א טעאַריע וואָס מאַכט דאָס לעבן לייכטער און באַקוועמער, מער וועלן ציוניסטן זיך אָנבלאָזן און מיט גאוה דערקלערן דאָס ציוניזם איז ניט קיין "קאָלעקטינג איידזשענסי". נאָר א קולטורעלע, אידעאַלע באַוועגונג וואו געלט פארנעמט אן אומווי־ריקע און ניט וויכטיקע פּאָזיציע.

עס איז דערביי נויטווענדיק דאָס די דאָזיקע טעאַריע זאָל גלייך באַ־קעמפּט ווערן און דאָס מען זאָל זי ער־קר מן השורש זיין איידער זי פאר־ווארצלט זיך צו טיף, איידער זי פאַרצווייגט זיך און מאַכט חרוב און שטעלט אין סכנה דעם עצם קיום פון דער ציוניסטישער ארגאַניזאַציע און ציוניסטישער ארבעט.

און ציוניסטישע ארבעט, ניטא קיין נעפערלאַכערער זאַך ווי א באַקוועמ־ן־היימס טעאַריע, א טעאַריע וואָס מאַכט דאָס לעבן לייכטער און באַקוועמער.

ווער איז געקומען צום לעצטן לייפּציגער יאָריד?

פון אונזער ספּעציעלן קאָרעספּאָנדענט ז. האָבער.

וואָס ערגער די צייטן זיינען, אלץ נערעטער איז די מי וואָס מ'גיט אויסצו־נעמען אויפן לייפּציגער יאָריד. יעדער פאַבריקאַנט רעכנט דערמיט, אז ווי באַלד בעסער אויפן אויסשטעלונגס־ווארט־אויפן־פאַסונג און אינטעלעקטועלער וואָלט־אנשויאונג צו טראַכטן וועגן אזעלכע זאַכן.

פע, געלט־שמעלט! דער עיקר איז קולטור און ציוויליזאַציע. צייט־נים איז א קולטורעלע באַוועגונג, צייט־נים מוז זיך באשעפטיקן מיט הויכע פראַגן פון אייביקייט. ציוניזם האָט־נען באַלעסטיקט מיט לאָקאַלע צרות, און זיי קאָנען ניט און ווילן ניט העלפן קיין פארמערס, וואָס לאָזן א זיכערן שטיקל ברויט און קומען אין שטאָט צו זוכן בלויז צדקה. וועלן זיי מוזן אָנקומען צו די שטאָט־פּראָווארטנגען, אין דאָס לויף מיינען פאר זיי דעפּאָרטאַציע: קיין אַר־דישע קרעפּערשאַפט וועט זיך פאר זיי אין אזעלכע פאַלן ניט אָנגעמען.

-ווי שלעכט ס'איז איצט ניט אויפן פארם, איז עס אין שטאָט נאָך ערגער. און צו לויפן איצט פון פארם אין שטאָט אריין אין דאָס זעלבע וואָס לויפן פון פייער אין פלאַם. און פאר די אידישע אימיגראַנטן פארמערס איז דאָס נאָך ערגער.

מיר האָבן געכטן פארעפנטלאכט א וואַרנונג צו די אידישע פארמערס. וואָס האָבן בדעה צו לויפן אין שטאָט, דאָס ניט וואָגן צו טאָן. מיר ווילן איצט די דאָזיקע וואַרנונג נאָך א מאָל באַטאָנען, פילנ־דיק, אז ס'איז אונזער פליכט צו מאַכן קלאָר פאר אזעלכע פארמערס דאָס וואָס שטיין זיי פאָר ווען זיי מאַכן אזא אומגלייקלאכן שריט.

די אידישע פארמערס האָבן די געלעגענהייט דורכצוקומען די שווערע צייטן. וויפל די נייע אידישע פארמערס זאָלן ניט ליידן, זיינען נאָך זייערע צרות אָן א פארגלייך קלענער, ווי די ליידן וואָס די אידישע פּיאָנערן פארמערס פון הירש, זאַנענעפעלד, אידנבערדזיש און א. וו. האָבן דורכגעמאַכט אין זייערע צייטן, — און א סך פון זיי זיינען דורכגעקו־מען די צרות און לעבן אויצט בעסער און רואיקער ווי דער אידישער מנהם־מענדל אין שטאָט. ווילכער ליידעס א סך מער פונם קריזיס און איז הילפלאָזער קעגן אים, ווי דער פארמער.

פארמערי אין קאַנאַדע איז נאָך ווייט ניט אויסגעשפּילט. אויב קאַנאַדע בכלל איז ניט אויסגעשפּילט. דאָס איז די פונדאמענטאַלע אינ־דוסטריע פון לאַנד, און זי וועט עס נאָך מוזן זיין פאר יאָרן. און די פארמערס, איינשליסלעך די אידישע, זיינען דאָרטן אפילו איצט זיכערער מיט זייער צוקונפט, ווי זיי וואָלטן געווען אין שטאָט.

יעדער גרויסער עקאָנאָמישער קריזיס ענדיקט זיך געוויינלאך מיט גרעסערער קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל און מיט נייע הורבנות פון די פאַזיצעס פונם מיטל־קלאַס צו וועלכן די מייסטע אידן באַלאַנ־גען. די שטאַטיקע "גליקן" פארן קלענערן מענשן ווערן אלץ מער אויס־געשעפּט. און זיי וועלן פארבלייבן אויסגעשעפּט אפילו דאָן, ווען דער קריזיס וועט פארבייגיין. די אידישע לאַנד אין די שטעט ווערט נאָך קאָמפּליצירט דורכדעם. וואָס פאר אידן ווערט אלץ שווערער און שווע־רער צו קריגן באשעפטיקונג.

די אידישע פארמערס טאָרן זיך דערפאר ניט רירן פון זייערע ערטער. דאָרט פאר זיי מיינט אויס א סך גרעסערע ליידן. האָפנונגסלאָזי־קייט און אנטנישונגען, און פאר א סך פון זיי — אויך דעפּאָרטאַציע.

פּוילן פּראָטעסטירט פאר שמייסן "אירע אידן"

לאָמיר דאָ גלייך צום אָנהויב דערקלערן: מיר זיינען דאָנקבאר צו דער פּוילישער רעגירונג, וואָס זי האָט זיך אָנגענומען די קרעדיט פון די פּוילישע אידן, וואָס זיינען צע'מ'מית'ם געווארן אין בערלין פון די היטלעריסטן די צווייטע נאַכט ראש־השנה. און וואָס זי פאָדערט פאר זיי פון דער דייטשער רעגירונג שאַדענערזאַץ.

מיר פארשטייען, אז פּוילן האָט דאָס געטאָן מיט באַזונדער צו־פריידנהייט, צוליב דעם פאַקט אין פנים וואָס זי האָט דערמיט דערלאַנגט דער דייטשער רעגירונג, אין דעם דייטשן פאַלק, — פונקט ווי פּוילן האָט זיך גערן אָנגענומען די קריזיס פון אירע פאַלעסטינער אידן, וואָס האָבן דאָרטן געלעבן אין די ראַיאָנען אין דער פּאַלעסטינע, אָבער דייטשלאַנד, פונקט ווי דאָן ענגלאַנד, האָט בשר פארדינט דעם פאַקט אין פנים.

אין אַזאַדע זיינען מיר דאַנקבאר דער פּוילישער רעגירונג, וואָס זי לאָזט פילן מערב אייראָפּע, אז אירע "אַכט יודען" זיינען ניט אינ־גאַנצן הפקר; אין אז מען דאַרף זיך מיט זיי באַשט אביסל רעכענען, ווי מיט אינטערטאַנען פון אן אנדער מדינה.

מיר קאָנען זיך אָבער ניט העלפן ניט צו טראַכטן וועגן דעם, אז אַט די פּוילישע אידן וואָס זיינען גע'מ'מית'ם געווארן פון היטלעריסטן אין בערלין, וואָלטן אויף א האָר ניט זיכערער געווען קעגן אנטיסעמי־טישע קלעס אויף די נאַסן פון וואַרשע, לובלין אָדער לעמבערג. און דאָ וואָלט שוין ניט געווען אַפילו ווער עס זאָל זיך אָנגענומען זייער קרעדיט...

ס'איז די געשיכטע מיט די אַמאָליקע פּוילישע פריצים. — זיי פלעגן ניט ווען ליידן, ווען א פרעמדער פריץ שמייסט זייערע אידן. עס פלעגט דאָ נאָר, אז די פּוילישע רעגירונג זאָל באַשטראָפן דייטש־לאַנד דערמיט, וואָס זי זאָל שראַנק דייטשע אידן וואָס געפינען זיך אין פּוילן; דערפאר וואָס פּוילישע אידן זיינען געשלאָגן געווארן אין בערלין...

דאָס זיך אזוי נאַטירלאך, אז מען קען זיך צו קיין זאַך ניט בינדן, פיידן אפשר צום אנפאַנג, פון דער דערציי־לונג, ווען דער מלאך אויפן דאַך דערמאָנט זיך אויפן אַמאָל, אפילו אין אַ וואַסט, ער קאָן שוין מער ניט קומען אין אַמאָל.

דאָס ווייסט אויך אַלץ, אז מען קען זיך צו קיין זאַך ניט בינדן, פיידן אפשר צום אנפאַנג, פון דער דערציי־לונג, ווען דער מלאך אויפן דאַך דערמאָנט זיך אויפן אַמאָל, אפילו אין אַ וואַסט, ער קאָן שוין מער ניט קומען אין אַמאָל...